

การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษา
มหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ*

ENCOURAGEMENT ON THE BUDDHIST ETHICAL BEHAVIORS OF
BUDDHIST UNIVERSITY STUDENTS IN NORTHERN REGION

พระสัจชัย ญาณวีโร (ทิพย์โอสถ)

Phra Sanchai Nānaviro (Thiposot)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

Mahamakut Buddhist University Lanna Campus, Thailand

พระครูศรีวรพินิจ

Phrakrusriworapinij

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phayao Campus, Thailand

พูนชัย ปันธิยะ

Phoonchai Punthiya

เทพประวิณ จันทรแรง

Thepprawin Chanraeng

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus, Thailand

E-mail: sanchait65@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีพนธ์ เรื่อง การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้ 1) ปัญหาและอุปสรรคการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ 2) ศึกษาการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ 3) ศึกษารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ ใช้ระเบียบการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods design) ที่ใช้

* Received 1 July 2019; Revised 18 July 2019; Accepted 23 July 2019

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัญหาพฤติกรรมของนักศึกษา การดำเนินชีวิตยังขาดระเบียบวินัย ขาดการปลูกฝังจิตสำนึกและค่านิยมที่ดีเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมและตนเอง ไม่ค่อยมีการน้อมนำคำสอนของพุทธเจ้า เช่น โยนิโสมนสิการ อริยสัจ 4 ไปประยุกต์กับการเรียนทำให้ล้มเหลวทั้งด้านศีลธรรมทางพระพุทธศาสนา ปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมของสถาบันการศึกษา สถาบันการศึกษาผู้บริหารจะต้องพัฒนาและส่งเสริมนักศึกษาให้มีความสำนึกในหน้าที่ของตนเอง มหาวิทยาลัยต้องมีเป้าหมายในการผลิตบัณฑิตอย่างชัดเจน เช่น การอยู่แบบพอเพียง หลักสูตรการส่งเสริมและบูรณาการพุทธจริยธรรมในวิชาพื้นฐานทั่วไป เพื่อให้คนได้รับรู้คำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้สังคมด้วยการใช้หลักพุทธจริยธรรมหรือหลักไตรสิกขา

2. การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน ชั้นปัญญา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ชั้นสมาธิ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และชั้นศีล มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง

3. รูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษา ผู้วิจัยขอเสนอรูปแบบ PMW Model; Precept, Meditation, Wisdom, เพื่อเป็นแนวทางของสถานศึกษาในการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรม คือ PRECEPT MODEL ศีล, MEDITATION MODEL สมาธิ, WISDOM MODEL ปัญญา

คำสำคัญ: การส่งเสริม, พฤติกรรม, พุทธจริยธรรม

Abstract

The research article is part of dissertation entitled the Encouragement on the Buddhist ethical Behaviors of Buddhist University students in Northern Region. The purpose of the study is 1) to study the problems and obstacles the Encouragement on the Buddhist ethical Behaviors of Buddhist University students in Northern Region. 2) to study Encouragement on the Buddhist ethical Behaviors of Buddhist University students in Northern Region. 3) to study

model Encouragement on the Buddhist ethical Behaviors of Buddhis University students in Northern Region. this research uses a mixed methods research methodology. that uses the method of collecting qualitative research data and quantitative research.

The research found that

1 . Student behavior problems Life still lacks discipline. Lack of cultivating good consciousness and values about social responsibility and self, Buddha's teachings, such as Critical Reflection, the truth noble fourth, were not applied to apply to learning, causing the roots of Buddhism to be forgotten. Problems in promoting ethics of educational institutions, administrators must develop and encourage students to have a sense of their own duties. the university must have a goal to produce graduates clearly, such as being self-sufficient. Buddhist Ethics Promotion and Integration course in general basic subjects to enable people to recognize Buddhist teachings to serve society by using Buddhist principles or threefold principles.

2. Promoting Buddhist ethics of students, the overall picture is at a high level. when considering each side, it was found that the intelligence level had the highest mean. In the high level, followed by the concentration stage, with the average level at a high level and the precepts level has the lowest mean at a moderate level.

3 . Buddhist moral behavior promotion model of students. the researchers would like to present the PMW Model; Precept, Meditation, Wisdom, as a guideline for educational institutions to promote Buddhist ethical behavior, namely Precepts MODEL (Sila). MEDITATION MODEL, (Samāthi), and WISDOM MODEL (Paññā).

Keywords: Encouragement, Buddhist Ethical, Behaviour

บทนำ

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของประเทศไทย ฉบับที่ 11 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, พ.ศ.2555-2559, 2559) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศโดยมุ่งเน้นให้ “คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา” ในทุกด้านการน้อมนำหลักจริยธรรมทางพุทธศาสนาใช้ในการพัฒนาประเทศเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9-11 ได้เสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง เกิดภูมิคุ้มกันทางด้านศีลธรรม โดยเฉพาะการนำพุทธจริยธรรมไปช่วยเสริมสร้างให้กับคน ซึ่งนับว่าเป็นทุนที่มีคุณค่ามากมาย เช่น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12, (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.), 2560) ในยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ยุทธศาสตร์ที่ 6 การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบ และธรรมาภิบาลในสังคมไทย โดยจัดทำบนพื้นฐานของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) ให้เป็นแผนแม่บทหลักของการพัฒนาประเทศ และเป็นเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ควบคู่ไปกับการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย 4.0 เพื่อมุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” และได้ขออัญเชิญ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปณิธานนำทางในการพัฒนาประเทศและบริหารประเทศ รวมทั้งมุ่งพัฒนาคนไทยให้มีศักยภาพในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่เรียนรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม รู้จักสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น ควบคู่กับการเสริมสร้างและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาและแหล่งเรียนรู้ในระดับชุมชน เพื่อพร้อมรับผลกระทบการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศ มุ่งหมายคือการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งที่จะพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีศีลธรรม จริยธรรม เป็นคนดีของสังคม พัฒนาประเทศให้เจริญได้นั้นก็คือ โดยการศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 มาตรา 4 (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2544) ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ผ่านการอบรม การฝึกฝน การสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี การสร้างสรรค์ ความก้าวหน้าทางวิชาการ ตลอดจนสร้างองค์ความรู้จากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและในราชกิจจานุเบกษา มาตรา 6 ได้กำหนดให้การจัดการศึกษาต้อง

เป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สรุปคือ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ (ราชกิจจานุเบกษา, 2542)

คณะกรรมการประกันคุณภาพภายในระดับอุดมศึกษากล่าวว่า สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และในการชี้นำสังคม และประชาชนหรือองค์กรต่าง ๆ สามารถพึ่งพาทางวิชาการในการแก้ปัญหาสังคมได้ ที่ปรากฏตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ อยู่ในมาตรฐานย่อย 3 ด้าน คือ มาตรฐานที่ 1 คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก มาตรฐานที่ 2 แนวการจัดการศึกษา มาตรฐานที่ 3 แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้/สังคมแห่งความรู้ (คณะกรรมการประกันคุณภาพภายในระดับอุดมศึกษา, 2558) ฉะนั้นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ความรู้จะเป็นปัจจัยสำคัญกว่าปัจจัยอื่น ๆ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรหรือออกไปสู่สังคมให้มีประสิทธิภาพในการจัดการ เป็นคนดี มีความสามารถในการแข่งขันจึงสำคัญอย่างยิ่ง (นิสตาร์ก เวชยานนท์, 2548) อีกทั้งความรู้ความสามารถศักยภาพในการทำงาน ความพร้อมในการทำงาน มีพฤติกรรมที่มีความรับผิดชอบให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร พันธกิจที่สำคัญของสถาบันอุดมศึกษา คือ การผลิตบัณฑิตและการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ในวิชาการและวิชาชีพ จะต้องเป็นผู้มีความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม มีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง สามารถประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขทั้งทางการกายและจิตใจ มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อในฐานะพลเมืองและพลโลกและมีคุณลักษณะตามอัตลักษณ์ของสถาบันอุดมศึกษา ดังนั้นแล้วสถาบันอุดมศึกษาเป็นองค์กรหนึ่ง ที่จำเป็นต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อพัฒนาผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ (สุนันทา เลาหพันธ์, 2546)

นิสิตและนักศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งถือได้ว่าเป็นสถาบันที่ผลิตทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าในบรรดาทรัพยากรทั้งหลายออกไปรับใช้สังคม ถือได้ว่ามนุษย์มีสติปัญญาสามารถพัฒนาได้ ความเจริญต่าง ๆ ของโลกล้วนมีพื้นฐานมาจากมนุษย์ แต่ทุกวันนี้โลกมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปอย่างรวดเร็วเป็นโลกแห่งข้อมูลข่าวสารไร้พรมแดน เรียกว่า โลกาภิวัตน์ (Globalization) ประกอบความต้องการของมนุษย์ไม่มีสิ้นสุดเป็นเหตุให้มนุษย์ต้องแก่งแย่งชิงดี ชิงเด่นกัน เห็นแก่ตัว เป็นผลทำให้การพัฒนาพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรมของนิสิตและนักศึกษาระดับอุดมศึกษาบางส่วนเท่านั้นที่มีปัญหา ซึ่งปัญหาที่เกิดจากการประพฤติปฏิบัติและ

การแสดงออกทางกายต่าง ๆ ทั้งที่ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ เช่น ความรับผิดชอบ ความตั้งใจศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาบางส่วนลดน้อยลง มีพฤติกรรมเลียนแบบในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ทะเลาะวิวาท ขยายบริการทางเพศ อยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยา เสพสื่อเทคโนโลยีในทางที่ผิด มีค่านิยมฟุ้งเพื่อคิ๋มสุรา สูบบุหรี่ ติดสารเสพติด ก้าวร้าว รุนแรง ก่ออาชญากรรม ระเบียบวินัยมีน้อย คบเพื่อนไม่ดี ความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดีมีน้อย หลงใหลในวัตถุนิยม ชอบความสบายไม่ชอบความลำบาก โง่ทงก นินทาว่าร้ายผู้อื่น ด่าทอ ถูกเหยียดหยาม และเรื่องของการใช้ความคิด การใช้สติปัญญาพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ให้รอบคอบก่อนตัดสินใจว่าสิ่งใดถูกต้องและไม่ถูกต้องสมควรกระทำหรือไม่กระทำ ผลที่เกิดขึ้นก็คือ การประพฤตินิสัยที่ผิดงามสิ่งที่ไม่ถูกต้องของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาบางส่วนเสื่อมถอยลง มีความเจริญและเติบโตเพียงร่างกายแต่จิตใจกลับเสื่อมลง ขาดความสมบูรณ์ในการพัฒนาพฤติกรรมที่ต้องพร้อมไปด้วยร่างกาย สติปัญญา ความนึกคิด

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นเพื่อให้การพัฒนานุชนในระบบการศึกษาเป็นไปด้วยความยั่งยืนและเป็นที่น่าเชื่อถือ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ เพื่อศึกษาการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ เพื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ โดยการค้นคว้าและนำหลักพุทธจริยธรรมเข้ามาประยุกต์ใช้ เพื่อการส่งเสริมพฤติกรรมตามแนวพุทธจริยธรรมอันพึงประสงค์ของนิสิตและนักศึกษาระดับอุดมศึกษาทั้งทางกาย วาจาและใจ ตลอดจนสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมที่ควรส่งเสริมของนิสิตและนักศึกษาในสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ
2. เพื่อศึกษาการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ
3. เพื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นแบบระเบียบการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods design) ที่ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน คือ มีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาและอุปสรรคการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมเพื่อนำมากำหนดสร้างเป็นกรอบแนวความคิดในการวิจัยและแบบสัมภาษณ์ในรูปแบบเอกสาร นำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อทำการสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านพุทธศาสนา ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนพุทธศาสนา และนักศึกษา ในพื้นที่การศึกษาจังหวัดภาคเหนือตอนบน ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านพุทธศาสนา 5 รูป/คน 2) ผู้อำนวยการสถานศึกษา 5 รูป/คน 3) ครูผู้สอน 5 รูป/คน 4) นักศึกษา 5 รูป/คน รวมเป็น 20 คน ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ จากข้อมูลเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสรุปประเด็นจากการสัมภาษณ์โดยทำการวิเคราะห์ด้านเนื้อหา (Content Analysis) โดยข้อมูลจากผลที่ได้จะนำไปทำเป็นแบบสอบถามในขั้นตอนที่ 2

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาพัฒนาการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อให้ได้กรอบแนวความคิดและแบบสอบถามในรูปแบบเอกสาร นำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อทำพิจารณาและปรับปรุงแก้ไขและทำเป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ มหาวิทยาลัยทางด้านพุทธศาสนาภาคเหนือตอนบน มีทั้งหมด 7 วิทยาเขต มีนักศึกษาทั้งสิ้น 371 รูป/คน ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แนวคิดของ Taro Yamane เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างสามารถเป็นตัวแทนของประชากรได้ ผู้วิจัยจึงได้ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Sampling) และเลือกตัวอย่างในแต่ละชั้นภูมิโดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบสัดส่วน โดยให้ขนาดกลุ่มตัวอย่างแต่ละชั้นภูมิเป็นสัดส่วนเดียวกับจำนวนประชากรในแต่ละชั้นภูมิ โดยแบ่งกลุ่มประชากรเป็น เล็ก กลาง ใหญ่ ได้คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ระดับความ

เชื่อมั่น 95% และยอมให้มีความคลาดเคลื่อนได้ 5% ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเท่ากับ 371 รูป/คน การหาคุณภาพของเครื่องมือ การหาคุณภาพของแบบสอบถาม โดยนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 รูป/คน ตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะ ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าดัชนีความสอดคล้อง โดยการวิเคราะห์ค่า IOC (Item Objective Congruence Index) ของแบบสอบถามเป็นรายข้อ แล้วพิจารณาเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC มากกว่า 0.50 ขึ้นไป และการหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยได้นำไปทดลองใช้ (Try Out) กับมหาวิทยาลัยแม่โจ้กลุ่มเป้าหมาย แล้วนำไปหาค่าความเชื่อมั่นตามวิธีของ Cronbach (บุญชม ศรีสะอาด, 2532) มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.87 การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อได้แบบสอบถามคืนแล้ว นำมาตรวจหาความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม แล้ววิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันโดยการวิเคราะห์แบบ (Confirmatory Factor Analysis) CFA เพื่อทราบโครงสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปร

ขั้นตอนที่ 3 รูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ได้องค์ประกอบรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ เพื่อนำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อทำพิจารณาตรวจสอบสนทนากลุ่ม (Focus Groups) และปรับปรุงแก้ไขและทำเป็นงานวิจัยที่สมบูรณ์ ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

ผลการวิจัย

1. ปัญหาและอุปสรรคการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ พบว่า มีปัญหาไม่ค่อยตรงต่อเวลา ขาดความซื่อสัตย์ องค์กรศาสนาไม่ค่อยมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมนิสัยความซื่อสัตย์ มีปัญหาเกิดขึ้นไม่ค่อยมีวิเคราะห์ถึงปัญหาสถานการณ์ด้วยหลักเหตุผลของความเป็นจริง ต้องหาเลี้ยงชีพจนไม่มีเวลาความรักให้ผู้มีพระคุณ การเรียนไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคมที่เปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจที่บีบบังคับในปัจจุบันที่มีการแข่งขันสูง ไม่รู้จักการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สภาพสังคมไม่ค่อยมีความยุติธรรม มีการแก่งแย่งผลประโยชน์ภายในกลุ่ม ขาดวุฒิภาวะทางอารมณ์ ขาดการเอาใจใส่ดูแลจากอาจารย์อย่างแท้จริง การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทาง

สังคมที่มีผลต่อชนบธรรมเนียมและค่านิยม การแข่งขันต่อสู้เพื่อยุ่รอดในสังคมมีมากขึ้น ไม่รู้จักข้อจำกัดทางด้านงบประมาณตนเอง ค่านิยมทางสังคมที่ถูกกระแสทางบริโภคนิยมครอบงำ ไม่รู้จักการวางแผนการใช้จ่ายเงิน มีความอยากได้ในวัตถุสิ่งของโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ใช้สอย มีการแข่งขันกันสูง ระบบทางสังคมมีการแบ่งชั้นวรรณะ ไม่มีการส่งเสริมการเรียนรู้การสอนในรายวิชาเกี่ยวกับการส่งเสริมความยุติธรรมอย่างชัดเจน คนในสังคมมีการเล่นพรรคพวก ค่านิยมคนผู้อำนาจทางการเงินมากกว่าความดี ไม่ค่อยมีความอดทนเพื่อให้ถึงเป้าหมาย ไม่มีเป้าหมายที่แน่นอนในการดำเนินชีวิต ไม่ค่อยมีแบบอย่างที่ดีการดำเนินชีวิต ขาดความรักความเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนมนุษย์ด้วย ไม่ค่อยมีความเมตตาปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข มีการเบียดเบียนคนอื่นด้วยวาจา

2. การศึกษาการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรม ขึ้นปัญญา มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรม ขึ้นสมาธิ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรม ขึ้นศีล มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดในระดับปานกลาง การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) พบว่ามี 6 องค์ประกอบเท่านั้นที่เป็นไปตามเกณฑ์การพิจารณา คือ องค์ประกอบที่ 1 แล้วพบว่าเป็นตัวแปร รูปแบบด้านความซื่อสัตย์สุจริต ของพัฒนาการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ ผู้วิจัยจึงกำหนดชื่อตัวแปรแฝงหรือองค์ประกอบที่ 1 ว่า รูปแบบความซื่อสัตย์สุจริต องค์ประกอบที่ 2 บรรยายด้วยตัวแปรสำคัญ จำนวน 6 ตัวแปร เมื่อพิจารณาตัวแปรต่าง ๆ ในองค์ประกอบที่ 2 แล้วพบว่าเป็นตัวแปร รูปแบบด้านความสามัคคีสามัคคีสมานฉันท์ ของการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ ผู้วิจัยจึงกำหนดชื่อตัวแปรแฝงหรือองค์ประกอบที่ 2 ว่า รูปแบบความสามัคคีสมานฉันท์ องค์ประกอบที่ 3 บรรยายด้วยตัวแปรสำคัญ จำนวน 5 ตัวแปร เมื่อพิจารณาตัวแปรต่าง ๆ ในองค์ประกอบที่ 3 แล้วพบว่าเป็นตัวแปร รูปแบบด้าน รู้จักเคารพในสิทธิผู้อื่น พร้อมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ของการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ ผู้วิจัยจึงกำหนดชื่อตัวแปรแฝงหรือองค์ประกอบที่ 3 ว่า รู้จักเคารพในสิทธิผู้อื่น พร้อมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น องค์ประกอบที่

4 บรรยายด้วยตัวแปรสำคัญ จำนวน 5 ตัวแปร เมื่อพิจารณาตัวแปรต่าง ๆ ในองค์ประกอบที่ 4 แล้วพบว่าเป็นตัวแปร รูปแบบด้านความมั่นใจในตนเอง รู้จักรับผิดชอบ เสียสละ คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ของการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัย สงฆ์ในภาคเหนือ ผู้วิจัยจึงกำหนดชื่อตัวแปรแฝงหรือองค์ประกอบที่ 4 ว่า มีความมั่นใจในตนเอง รู้จักรับผิดชอบเสียสละ คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น องค์ประกอบที่ 5 บรรยายด้วยตัวแปรสำคัญ จำนวน 4 ตัวแปร เมื่อพิจารณาตัวแปรต่าง ๆ ในองค์ประกอบที่ 5 แล้วพบว่าเป็นตัวแปร รูปแบบด้านความอดทนมุ่งมั่นและใช้สติในการดำเนินชีวิต ของการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ ผู้วิจัยจึงกำหนดชื่อตัวแปรแฝงหรือองค์ประกอบที่ 5 ว่า มีความอดทนมุ่งมั่นและใช้สติในการดำเนินชีวิต องค์ประกอบที่ 6 บรรยายด้วยตัวแปรสำคัญ จำนวน 4 ตัวแปร เมื่อพิจารณาตัวแปรต่าง ๆ ในองค์ประกอบที่ 6 แล้วพบว่าเป็นตัวแปร รูปแบบการใช้ปัญญาในการยับยั้งชั่งใจและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม ผู้วิจัยจึงกำหนดชื่อตัวแปรแฝงหรือองค์ประกอบที่ 6 ว่า รูปแบบการใช้ปัญญาในการยับยั้งชั่งใจและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม

3. รูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัย สงฆ์ในภาคเหนือ ผู้วิจัยขอนำเสนอรูปแบบ PMW Model ; Precept, Meditation, Wisdom, เพื่อเป็นแนวทางของสถานศึกษาในการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรม

PRECEPT MODEL ศีล คือ ความซื่อสัตย์สุจริต มุ่งหน้าทำหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร ไม่ทอดয় มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ บำเพ็ญประโยชน์ ละทิ้งมานะร่วมงานกับคนอื่นได้ มีความสามัคคีสมานฉันท์ ควรมีการสร้างสามัคคีเป็นรูปแบบในระดับจุลภาวก่อนเพื่อเป็นตัวอย่างที่จะขยายไปสู่ระดับมหภาค เป็นต้นแบบโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถาบันการศึกษาควรที่จะเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับสังคมต่อไป เคารพในสิทธิผู้อื่น พร้อมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ควรมีการสอนแบบวิพากษ์ในข้อเสนอของกันและกันได้ เพื่อเป็นการฝึกฝนการในการยอมรับฟังผู้อื่นอย่างเข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคล

MEDITATION MODEL สมาธิ คือ มีความมั่นใจในตนเอง รู้จักรับผิดชอบเสียสละ คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ควรมีการเข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาจิตใจเพื่อให้เกิดปัญญารับรู้ตนเองอย่างลึกซึ้งและแท้จริง ให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการฝึกตนเอง ฝึกการเป็นผู้ให้ การรู้จักให้อภัย รู้จักแบ่งปันความรู้ ช่วยงานสาธารณะประโยชน์โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ

WISDOM MODEL ปัญญา คือ การใช้ปัญญาในการยับยั้งชั่งใจและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม สามารถใช้สติปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างยืดหยุ่น ใช้สติปัญญาพิจารณาปัญหา อย่างเที่ยงตรง และสมเหตุสมผล ความอดทนมุ่งมั่นและใช้สติในการดำเนินชีวิต การพัฒนาให้มีความฉลาดมีเหตุมีผล รอบคอบในสิ่งดีและชั่วทั้งหลาย ย่อมจะดำเนินกิจการต่าง ๆ ไปด้วยความราบรื่นดีงาม

อภิปรายผล

1. ปัญหาและอุปสรรคการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ พบว่า ปัญหาอยู่ที่ตัวนักศึกษาเอง ไม่ค่อยน้อมนำไปปฏิบัติอันเนื่องมาจากเหตุปัจจัยทางสังคมต่าง ๆ บางคนใช้ชีวิตแบบฟุ้งเฟ้อเกินไป ขาดการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมตั้งแต่เล็ก ๆ เป็นสิ่งที่สำคัญเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ ยังขาดการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ไม่ได้มีการน้อมนำเอาคำสอนของพุทธเจ้าเรื่องโยนิโสมนสิการ อริยสัจ 4 ไปประยุกต์กับการเรียน ยังขาดการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมและตนเอง การเรียนไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคมที่เปลี่ยนแปลง สภาพทางเศรษฐกิจที่บีบบังคับในปัจจุบันที่มีการแข่งขันสูงทำวิถีชีวิตเปลี่ยนจากสังคมพึ่งพากันและกันแต่เป็นปัจเจกชนมากขึ้น สภาพสังคมขาดความยุติธรรม ขาดวุฒิภาวะทางอารมณ์ ขาดการเอาใจใส่ดูแลจากอาจารย์อย่างแท้จริง การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีผลต่อขนบธรรมเนียมและค่านิยม การแข่งขันต่อสู้เพื่อยู่อรอดในสังคมมีมากขึ้น ไม่รู้จักประมาณตนเองในด้านต่าง ๆ ค่านิยมทางสังคมที่ถูกกระแสทางบริโภคนิยมครอบงำ ไม่รู้จักการวางแผนการใช้เงิน มีความอยากได้ในวัตถุสิ่งของโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ใช้สอย มีการแข่งขันกันสูง ระบบทางสังคมมีการแบ่งชั้นวรรณะ ไม่มีการส่งเสริมการเรียนการสอนในรายวิชาเกี่ยวกับการส่งเสริมความยุติธรรมอย่างชัดเจน คนในสังคมมีการเล่นพรรคพวก ค่านิยมคนผู้อำนาจทางการเงินมากกว่าความดี ไม่ค่อยมีความอดทนเพื่อให้ถึงเป้าหมาย ไม่มีเป้าหมายที่แน่นอนในการดำเนินชีวิต ไม่ค่อยมีแบบอย่างที่ดีการดำเนินชีวิต ขาดความรักความเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนมนุษย์ด้วย ไม่ค่อยมีความเมตตาปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข มีการเบียดเบียนคนอื่นด้วยวาจา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิชาการของ นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์ ได้กล่าวถึง ปัญหาสำคัญในสังคมไทยไว้ในหนังสือเรื่อง “วิเคราะห์ปัญหาสำคัญในสังคมไทย” สรุปว่า การจะพัฒนาเด็กไทยให้มี

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ควรมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 องค์ประกอบ คือ ครอบครัว โรงเรียน สังคม และสื่อมวลชน ต้องทำงานประสานกัน และทำหน้าที่ของตนเป็นอย่างดี กล่าวคือ ครอบครัวที่จะสามารถพัฒนาเด็กได้ควรเป็นครอบครัวที่อบอุ่น มีศีลธรรม มีความรู้ในการพัฒนาเด็กใหม่พัฒนาการรอบด้านทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ บุคลิกภาพที่เหมาะสมตามวัย โรงเรียนเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมต่อจากครอบครัว มีบทบาทคือ ถ่ายทอดส่งเสริมเพิ่มพูนวิชาการและวิชาชีพ ชี้แนะกฎศีลธรรมจรรยาและมารยาทสังคมให้รู้จักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม สังคม ซึ่งรวมถึงสังคมหรือชุมชน ผู้ปกครองโรงเรียนควรจะมี ความเข้าใจระบบพื้นฐานของสังคมปัจจุบัน เช่น เรื่องพิธีกรรมควรให้เด็กเข้าใจความหมาย และปฏิบัติเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นและเกิด ความรู้สึกเป็นเจ้าของและเป็นหนึ่งใจเดียวกันกับสังคมใหญ่ในประเทศ สื่อมวลชน ควรจะมี ส่วนสำคัญในการให้การศึกษาแก่พ่อแม่ ผู้ปกครองและเด็ก เพราะเป็นเครื่องมือที่มีอิทธิพลต่อ การศึกษาและการเรียนรู้ให้กับมนุษย์ในสังคมที่กว้างขวางที่สุด และเป็นเครื่องมือในการสร้าง และขยายสุขภาวะให้กับเด็กเยาวชนและครอบครัวในปัจจุบัน (นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, 2543)

2. การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ใน ภาคเหนือ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า มหาวิทยาลัยสงฆ์มีการจัด การศึกษาโดยใช้หลักไตรสิกขา เป็นฐานในการอบรมนักศึกษา หรือในการจัดการเรียนการสอน ภายในมหาวิทยาลัยอยู่แล้ว อีกอย่างสังคมไทยเป็นสังคมที่มีพุทธศาสนาเป็นฐานไม่ว่าจะเป็น ฐานทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี ทางหน่วยงานต่าง ๆ ก็ยังมีการส่งเสริมพระพุทธศาสนาอยู่ เนื่องด้วย และภายในระบบการศึกษาของโรงเรียนหรือของมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนอื่น ก็ยังมีการสอนสอดแทรกคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้าไปในหลักวิชาการ เช่น ธรรมาภิบาลใน การบริหารงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแล้ว มหาวิทยาลัยสงฆ์มีการส่งเสริมอย่างชัดเจนและ ปรับเปลี่ยนรูปแบบการส่งเสริมพุทธจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานของพระไพศาล วิสาโล ไต่ กลางถึงวิกฤตทางศีลธรรมไว้ในหนังสือเรื่อง “ฝ่าฟัน วิกฤตศีลธรรม ด้วยทัศนะใหม่” สรุปว่า สังคมไทยขณะนี้กำลังเผชิญกับวิกฤตการณ์และปัญหาทั้งเศรษฐกิจ การเมือง สังคม การศึกษา สิ่งแวดล้อม ซึ่งมีรากเหง้ามาจากวิกฤตศีลธรรม ซึ่งโยงไปถึงทัศนะต่อชีวิต สังคม และธรรมชาติ ที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนจากหลักธรรม วิกฤตศีลธรรม จะได้รับความสนใจน้อยที่สุดจากรัฐบาล และชนชั้นนำ สวนใหญ่เชื่อว่าวิกฤตการณ์เหล่านี้แก้ไขด้วยเทคโนโลยีเงินทุน กฎหมาย และ

อำนาจ แต่ก็เห็นได้ว่าปัจจัยหรือวิธีการเหล่านั้นแก้ปัญหาเพียงชั่วคราว หรือก่อให้เกิดปัญหาใหม่ ๆ ตามมา ตามใดที่ยังไม่ได้รับความสนใจ ยากที่สังคมไทยจะพบวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ดังนั้นสังคมไทยจำเป็นต้องมีการฟื้นฟูศีลธรรมโดยเร่งด่วน จะต้องไม่มองว่าวิกฤตศีลธรรมเป็นปัญหาระดับบุคคลเท่านั้น แต่เชื่อมโยงกับโครงสร้างสังคมในระบบทุนนิยมและอำนาจนิยม ที่เป็นกระแสหลักในปัจจุบัน และจะต้องทบทวนกระบวนการสร้างศีลธรรมกันใหม่ แทนที่จะเน้นการเทศน์ การสอน ควรให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ให้มากขึ้น ควบคู่ไปกับการทบทวนศีลธรรมให้สอดคล้องเหมาะสมกับคนยุคปัจจุบัน เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่าการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรม ขึ้นปัญญา มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยการใช้ปัญญาในการยับยั้งชั่งใจและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วมด้วยการบำเพ็ญประโยชน์ สามารถใช้สติปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างยืดหยุ่น ใช้สติปัญญาพิจารณาแก้ปัญหา อย่างเที่ยงตรง และสมเหตุสมผล ความอดทน และใช้สติในการดำเนินชีวิต การพัฒนาการเรียนการสอนให้มีความฉลาดมีเหตุผลสามารถปรับตัวอยู่ในสังคม รู้จักแยกแยะในสิ่งดีและชั่วทั้งหลาย ย่อมจะดำเนินชีวิตหรือกิจการต่าง ๆ ไปด้วยความราบรื่นดีงาม (พระไพศาล วิสาโล, 2549) ซึ่งสอดคล้องกับงานของพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้กล่าวถึงคุณค่าที่เด่นของอริยสัจไว้ว่า ในพระพุทธศาสนามีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ยังมีคุณค่าเด่นคือ วิธีการแห่งปัญญา ซึ่งดำเนินการแก้ไขปัญหามาตรับแบบเหตุผลเป็นระบบวิธีแบบอย่างซึ่งวิธีการแก้ปัญหาใด ๆ เป็นการแก้ปัญหาและจัดการกับชีวิตของตนด้วยปัญญาของมนุษย์เอง โดยนำเอาหลักความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ไม่ต้องอ้างอำนาจดลบันดาลของสิ่งที่เหนือธรรมชาติ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ รองลงมาคือ การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรม ขึ้นสมาธิ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า การที่นักศึกษามีความมั่นใจในตนเอง รู้จักรับผิดชอบเสียสละ คิดเป็นแก้ปัญหาเป็น แสดงให้เห็นว่าได้มีการเข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาจิตใจ ทำให้จิตใจได้เกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดปัญญารับรู้ตนเองอย่างลึกซึ้งและแท้จริง มีการฝึกฝนตน เป็นวิธีการพัฒนาด้าน คุณธรรมจริยธรรมด้วย ตนเองขั้นสูงสุด ทางมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ฝึกนักศึกษาให้เป็นผู้รู้จักให้ การรู้จักให้อภัย รู้จักแบ่งปันความรู้ บริจาคเพื่อสาธารณะประโยชน์มีจิตอาสา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546) ซึ่งสอดคล้องกับงานของโสริช โพธิแก้ว ซึ่งสิ่งที่จะมาจัดอวิชชาอันเป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์ทั้งปวงได้ นั่นก็คือ การทำให้บุคคลรู้แจ้งตามความเป็นจริง ซึ่งมีชื่อเรียกในพุทธ

ศาสนาว่า “สัมมาทิฐิ” แปลว่า ความเห็นชอบ หรือเห็นถูกต้อง อันเป็นภาวะและหนทางของความเข้าใจ อย่างถูกต้องในเรื่องของชีวิตและของโลก และ การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรม ขึ้นศีล มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดอยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า ความซื่อสัตย์สุจริต มีการเสนอเป็นนโยบายของชาติและนำไปสู่การปฏิบัติในระดับท้องถิ่นต่อไปก็จริง แต่ยังไม่มีการปฏิบัติอย่างจริงจัง ดังนั้นควรมีการส่งเสริมคนให้มุ่งหน้าทำหน้าทีการทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง อดทน ไม่หวั่นไหว ไม่ท้อถอย เสียสละ คือ มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อช่วยเหลือเกื้อกูล บำเพ็ญประโยชน์ สละโลก ละทิฐิมานะได้ ร่วมงานกับคนอื่นได้ ไม่ใจแคบเห็นแก่ตัวหรือเอาแต่ใจตน มีความสามัคคีสมานฉันท์ ควรมีการสร้างสามัคคีเป็นรูปแบบในระดับองค์การย่อยเล็ก ๆ ก่อนเพื่อเป็นตัวอย่างก่อนที่จะขยายไปสู่ระดับมหภาค เป็นต้นแบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถาบันการศึกษาควรที่จะสร้างเป็นรูปแบบแห่งความสามัคคีขึ้นภายในสถาบันเพื่อเป็นตัวอย่างให้กับนักศึกษาที่ต้องจบการศึกษาเพื่อไปรับใช้สังคมต่อไป เช่น เคารพในสิทธิผู้อื่น พร้อมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ควรมีการสอนให้รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคล และควรถอดบทเรียนของอดีต ปัจจุบัน และอนาคต (โสรัจ โปธิแก้ว, 2544) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาไฉน ประกอบผล เรื่อง “การศึกษาพุทธจริยธรรมเรื่องหน้าที่ของบุตรธิดาตอบิตามารดา” พบว่า สังคมไทยในอดีตมีการอบรมสั่งสอนในหลักคำสอนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ดีงามหรือจริยธรรม ศีลธรรมที่ดีงาม ซื่อสัตย์ กตัญญูกตเวที เปนตน แต่ในปัจจุบันมีค่านิยมทางวัตถุมากกว่าการส่งเสริมคุณค่าทางจิตใจการพัฒนาประเทศในระยะ 10 ปีที่ผ่านมาเน้นหนักในด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาจิตใจได้รับความสนใจน้อย การเรียนการสอนในสถานศึกษามุ่งเน้นการพัฒนาด้านร่างกายและสติปัญญา รวมทั้งวิชาการด้านต่าง ๆ มากกว่าการส่งเสริมสร้างด้านคุณธรรม ศีลธรรมและจริยธรรม การมุ่งแต่พัฒนาเศรษฐกิจจะเลยการส่งเสริมทางพุทธจริยธรรม ซึ่งจะส่งผลให้คนมีความเห็นผิดเป็นปัญหาสังคมต่อไป ควรที่มีการส่งเสริมพุทธจริยธรรมให้มากขึ้นกว่าเดิม (พระมหาไฉน ประกอบผล, 2544)

3. รูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ ผู้วิจัยขอเสนอรูปแบบ PMW Model ; Precept, Meditation, Wisdom, เพื่อเป็นแนวทางของสถานศึกษาในการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรม

PRECEPT MODEL ศีล คือ ความซื่อสัตย์สุจริต มุ่งหน้าทำหน้าทีการทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร ไม่ท้อถอย มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ บำเพ็ญประโยชน์ ละทิฐิมานะร่วมงานกับคนอื่นได้

มีความสามัคคีสามัคคีกัน ความมีการสร้างความสามัคคีเป็นรูปแบบในระดับจุลภาพก่อนเพื่อเป็นตัวอย่างที่จะขยายไปสู่ระดับมหภาค เป็นต้นแบบโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถาบันการศึกษาควรที่จะเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับสังคมต่อไป เคารพในสิทธิผู้อื่น พร้อมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ควรที่จะมีการสอนแบบวิพากษ์ในข้อเสนอของกันและกันได้ เพื่อเป็นการฝึกฝนการในการยอมรับฟังผู้อื่นอย่างเข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกรมวิชาการ แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย ได้กล่าวไว้ว่า คุณลักษณะของจริยธรรมในสังคมไทยมีลักษณะดังนี้ ซื่อสัตย์โดยการประพฤติปฏิบัติแบบอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง ปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาทางกายวาจาใจต่อตนเองและผู้อื่นอันได้แก่ไม่กลับรอกไม่คอยตามพวกชั่วร้ายหรือชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสียมั่นคงต่อการกระทำของตนไม่คดโกงประพฤติตนตรงตามพูดและ ความคิดเป็นต้น (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2523) และสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2520 มีดังนี้ ให้ความสำคัญเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น มีระเบียบวินัย ปฏิบัติตามกฎหมาย เข้าใจและกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองของประเทศตามวิถีทางประชาธิปไตย มีความรับผิดชอบ สำนึกในความเป็นไทย รักชาติ มีส่วนร่วมในการป้องกันประเทศ มีความเสมอภาค สุจริต ยุติธรรม มีบุคลิกภาพที่ดี มีอนามัยสมบูรณ์ มีความขยันหมั่นเพียร ประหยัด มีความสามารถในการติดต่อทำความเข้าใจ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์รู้จักแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี มีความรู้ความเข้าใจ เห็นคุณค่าของศิลปะ วัฒนธรรม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรของประเทศ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2520)

MEDITATION MODEL สมาธิ คือ มีความมั่นใจในตนเอง รู้จักรับผิดชอบเสียสละ คิดเป็นแก้ปัญหาเป็น ควรมีการเข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาจิตใจเพื่อให้เกิดปัญญาเรียนรู้ตนเองอย่างลึกซึ้งและแท้จริง ให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการฝึกตนเอง ฝึกการเป็นผู้ให้ การรู้จักให้อภัย รู้จักแบ่งปันความรู้ ช่วยงานสาธารณะประโยชน์โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของโกวิท วรพิพัฒน์ ได้ให้แนวคิดไว้ดังนี้ “การศึกษาคือกระบวนการที่ทำให้คนและสังคมเจริญงอกงาม ยิ่งเรียนยิ่งขยัน ยิ่งเรียนยิ่งอดทน ยิ่งเรียนยิ่งซื่อสัตย์ ยิ่งเรียนยิ่งมีความกตัญญู ยิ่งเรียนยิ่งรักปู่ย่าตายาย ตูแลปู่ย่าตายาย ไปไหนก็ดูแลซึ่งกันและกัน บ้านเมืองก็จะมีแต่ความสุข” (โกวิท วรพิพัฒน์, 2533) และสอดคล้องกับแนวคิดในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ดังนี้คือ มีความเสียสละ มีวินัยในตนเอง ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ ประหยัด

และอดทน รู้จักคิด มีน้ำใจเป็นกีฬา ทำงานและอยู่ร่วมกันผู้อื่นได้ รู้กฎหมายที่จำเป็น มีทักษะต่าง ๆ เกี่ยวกับการทำงาน ภาษาและคณิตศาสตร์ วิธีการทางวิทยาศาสตร์ รู้จักชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะที่ถูกต้องและงดงาม รู้จักปรับตัว ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ รู้จักแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี เชื่อมมั่นในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สำนึกในหน้าที่สิทธิของตนเอง รู้คุณค่าความเป็นไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2520)

WISDOM MODEL ปัญญา คือ การใช้ปัญญาในการยับยั้งชั่งใจและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม สามารถใช้สติปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างยืดหยุ่น ใช้สติปัญญาพิจารณาปัญหา อย่างเที่ยงตรง และสมเหตุสมผล ความอดทนมุ่งมั่นและใช้สติในการดำเนินชีวิต การพัฒนาให้มีความฉลาดมีเหตุผล รอบคอบในสิ่งดีและชั่วทั้งหลาย ย่อมจะดำเนินกิจการต่าง ๆ ไปด้วยความราบรื่นดีงาม ซึ่งสอดคล้องกับ สมพงษ์ จิตระดับ สุธงศาตินิก กล่าวถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กไทยไว้มีดังต่อไปนี้ ยิ้มอย่างไทย มีน้ำใจ ใฝ่สันติ รักความยุติธรรม เป็นเพื่อนกับทุกคน รักธรรมชาติ มีความมั่นใจในตนเองแบบสากล แต่อ่อนน้อมถ่อมตนแบบวัฒนธรรมไทย มีความสามารถในการใช้ทักษะภาษาอังกฤษ ภาษาคอมพิวเตอร์ และวัฒนธรรมที่หลากหลาย รู้จักสิทธิ หน้าที่ มีจิตสำนึกสาธารณะในการเมืองระบอบประชาธิปไตย ดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายตามแนวทางพระพุทธศาสนา การเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur) ในธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมได้ การรู้จักคุณค่าของตนเอง ยอมรับในความแตกต่างแห่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนและเกิดประโยชน์สุขแก่ทุกฝ่าย เป็นคนเก่ง ดี มีความสุข รู้จักการปรับตัวเองในกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างสมดุล ความเป็นผู้มีเหตุผลรู้จักแยกแยะ ผิดชอบชั่วดี มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองได้ (สมพงษ์ จิตระดับ สุธงศาตินิก, 2546) และสอดคล้องกับแนวคิดของดวงเดือน พันธุมนาวิน คุณธรรมพื้นฐาน" ที่ควรเร่งปลูกฝัง ประกอบด้วย ชยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี มีน้ำใจ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2538) และยังสอดคล้องกับแนวคิดของสุจินต์ จินายน เสนอทัศนะคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ คือ ต้องเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสามารถ คนเก่งจะต้องรู้รอบ มีวิจรรณญาณ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน คนดีจะต้องมีหิริโอตตัปปะ มีสัจจะ หมั่นเพียรฝึกฝนตน อดทน พร้อมทั้งจะให้ท่านทั้งที่เป็นวัตถุและที่มาจากจิตใจ คิดและดำเนินชีวิตโดยยึดแนวทางสายกลาง คนมีความสามารถต้องมีสัมมาทิฐิ คือ คิดชอบ ทำชอบ มีความรับผิดชอบ (สุจินต์ จินายน, 2540)

สรุป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ สรุปได้ว่า สถานศึกษาควรมีการฝึกฝนให้ทุกคนเห็นความสำคัญของความรับผิดชอบต่อตนเองต่อสังคม ควรมีวิธีการสอนที่เน้นทักษะชีวิตทางสังคมโดยนำหลักพุทธธรรม จริยธรรมเข้ามาพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เหมาะสมกับทักษะชีวิตให้กับนักศึกษา ส่งเสริมรณรงค์ให้บัณฑิตเข้าใจในปณิธานของมหาวิทยาลัย หรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยการสอดแทรกกิจกรรมไปในการเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ และควรให้พุทธศาสนิกชนศึกษาคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ถึงแก่นแท้ ควรมีการส่งเสริมให้ไปฟังธรรมะทุกวันพระ ควรให้มีการจัดรูปแบบหลักสูตรการเสริมสร้างพุทธจริยธรรมให้ชัดเจน และสอดแทรกคำสอนของพระพุทธเจ้าเข้าไปหลักสูตร ควรมีการสร้างจิตสำนึกที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคมและให้รู้จักการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิต ควรให้มีการเรียนรู้หลักพุทธจริยธรรมอย่างถูกต้องเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกหลักการ ควรมีการส่งเสริมค่ายคุณธรรมเรียนรู้ผ่านกิจกรรมชมรมพุทธสอนให้รับผิดชอบในหน้าที่การทำงาน การปลูกฝังจิตสำนึกว่าด้วยเรื่องความซื่อสัตย์ ควรมีการพัฒนารูปแบบหรือแนวทางการส่งเสริมจิตสำนึกด้านความซื่อสัตย์แก่เด็ก บุคคลต้นแบบที่ดีที่เป็นตัวอย่างในสังคมให้ได้เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ควรหาบุคคลที่ใช้หลักการหลักธรรมในทางพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตแล้วทำให้ชีวิตเจริญรุ่งเรือง ให้คุณค่าบุคคลที่มีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่มากกว่าคนปัญญาฉลาดแต่โกง ควรมีการทำกิจกรรมเสริมหลักสูตรหรือสร้างความซื่อสัตย์เข้าไปในกระบวนการเรียนการสอนหรือกิจกรรมของนักศึกษา ควรสอนสร้างกิจกรรมการสอนให้นักศึกษามีเหตุผลโดยใช้หลักการทางพระพุทธศาสนาเรื่องโยนิโสมนสิการ ควรสอดแทรกกิจกรรมความมีเหตุผลในการเรียนการสอนในกิจกรรมชมรมหรือเปิดเวทีให้นักศึกษาได้แสดงความคิดเห็นและเสริมสร้างลักษณะนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียนรักการอ่านสถาบันการศึกษาควรให้นักศึกษาได้ออกไปอยู่ตามท้องถิ่น เพื่อการวิจัยและเข้าใจท้องถิ่น และในการเรียนการสอนนั้นต้องเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้แสดงความคิดเห็น ควรมีการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบวิทยาศาสตร์ส่งเสริมในกิจกรรมการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยทางแก้ไขคือสอนให้นักศึกษารู้จักทำงานเป็น คิดเป็นโดยการสอนให้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมโดยมีกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้มากกว่านี้ ควรที่จะมีการสอดแทรกกิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับการใช้เหตุผลในรายวิชาใดรายวิชาหนึ่งเพื่อให้นักศึกษาได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อฝึก

การโต้แย้งและกีดกันความคิดเห็นของคนอื่น ควรสร้างค่านิยมในการรับฟังข่าวสารและกระบวนการคิดที่มีเหตุผลและกิจกรรมเสริมเกี่ยวกับการใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลในหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับขั้นต้นและระดับมหาวิทยาลัย ควรมีกิจกรรมเกี่ยวกับความมีเหตุผลในกิจกรรมเสริมหลักสูตรและการเรียนการสอน สถานศึกษาหรือภายในครอบครัวควรให้การศึกษาด้านหลักพระพุทธศาสนาเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา สถานศึกษาควรปลูกฝังให้นักศึกษามีจิตสำนึกในการรักษาระเบียบวินัย ความสามัคคี ด้านความอดุสาหะเพียรพยายาม ความยุติธรรม ความเสียสละ การประหยัด ด้านความเมตตา กรุณา กับการนำไปใช้ในสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ โดยเฉพาะนักศึกษาต้องสอดแทรกเข้าไปในทุกกิจกรรมจนกว่าจะจบการศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญของการส่งเสริมทัศนคติค่านิยมในความซื่อสัตย์สุจริตให้แก่เยาวชนในสถานศึกษา และถือว่าความซื่อสัตย์สุจริตเป็นวาระสำคัญแห่งชาติ กระตุ้นเตือนและส่งเสริมให้ครู อาจารย์ ทุกคนเห็นความสำคัญและถือเป็นหน้าที่ในการส่งเสริมทัศนคติค่านิยมในความซื่อสัตย์สุจริตให้แก่เยาวชนในสถานศึกษา

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาค้นคว้าลักษณะที่พึงประสงค์ของพระภิกษุสามเณรในประเทศไทย ควรมีการศึกษาการส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคมไทยโดยหลักพุทธจริยธรรมในพระพุทธศาสนา สภาพปัญหาการปลูกฝังพุทธจริยธรรมกับเยาวชนไทยในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2523). "แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย" การประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย 22 – 27 มกราคม 2523. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ.

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2520). หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- โกวิท วรพิพัฒน์. (2533). แนวทางการพัฒนาค่านิยมและคุณธรรมของเยาวชนในปัจจุบัน เอกสารวิชาการเพื่อการพัฒนาวิชาชีพครูสังคมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สมาคมครูสังคมศึกษาแห่งประเทศไทย.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงาน สำนักราชบัณฑิตยสถาน. (2520). แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 4 พ.ศ.2520-2524. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.
- คณะกรรมการประกันคุณภาพภายในระดับอุดมศึกษา. (2558). คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับอุดมศึกษา พ.ศ.2557. นนทบุรี: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2538). ทฤษฎีต้นไม้งจริยธรรม การวิจัยและการพัฒนาบุคคล. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์. (2543). วิเคราะห์ปัญหาสำคัญในสังคมไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิสดารก์ เวชยานนท์. (2548). การบริหารทรัพยากรมนุษย์แบบไทย ๆ. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2532). วิธีการทางสถิติสำหรับนักวิจัย เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญผล.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ: มัชฌิมนิเทศนา/มัชฌิมาปฏิบัติ หรือ กฎธรรมชาตินิเทศและคุณค่าสำหรับชีวิต (พิมพ์ครั้งที่11). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระไพศาล วิสาโล. (2549). ฝ่าฟันวิกฤตศีลธรรมด้วยทัศนะใหม่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ห้างหุ้นส่วนสามลดา.
- พระมหาไฉน ประกอบผล. (2544). การศึกษาหลักพุทธจริยธรรมเรื่องหน้าที่ของบุตรธิดาต่อบิดามารดากรณีศึกษา:นักเรียนโรงเรียนปากเกร็ดจังหวัดนนทบุรี. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจริยศาสตร์ศึกษา. มหาวิทยาลัยมหิดล.

ราชกิจจานุเบกษา. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก วันที่ 19 สิงหาคม 2542 หน้า ที่ 3.

สมพงษ์ จิตระดับ สุอังคะวาทิน. (2546). รายงานคุณลักษณะและวิธีการเรียนรู้ของเยาวชนรุ่นใหม่. กรุงเทพมหานคร: องค์การคำครุสภา.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.). (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, พ.ศ.2555-2559. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สุจินต์ จินายน. (2540). การอภิปรายกลุ่มเรื่องแนวคิดในการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย. ใน รายงานการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องบัณฑิตอุดมคติไทย : การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแผนฯ ฉบับที่ 8. ส่วนวิจัยและพัฒนาสำนักมาตรฐานอุดมศึกษา สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย.

สุนันทา เลहनันท์. (2546). การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ธารณาการพิมพ์.

โสริช โพธิแก้ว. (2544). การศึกษาเชิงจิตวิทยาในแนวพุทธธรรม. ใน เอกสารการสอนการปรัษาเชิงจิตวิทยาตามหลักพระพุทธศาสนา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.